
МЕТОДИКА ДОСЛІДЖЕННЯ ІСТОРІЇ СТЕПОВОГО ПОБУЖЖЯ

УДК 902:903

Матвієнко Л.В. (Matvienko L.V.)

Національний університет кораблебудування ім. адмірала С.О. Макарова

Дана стаття присвячена проблематиці дослідження історії Степового Побужжя. Основна увага приділялася найбільш актуальним методам та принципам дослідження даного регіону.

Ключові слова: *Степове Побужжя, метод, методологія, періодизація, Північне Причорномор'я.*

The article is devoted to the problems of examining the history of Steppe Southern Bug Region. The main attention is payed to the most actual methods and principles of exploring this region.

Key words: *Steppe Southern Bug Region, method, methodology, periodization, North Black Sea region.*

Степове Побужжя являє собою західну, найвужчу частину степового коридору Східної Європи між великим євразійським степовим простором і Центральною Європою, Балкано-Придунав'ям. В давні часи вказана територія мала значний вплив не лише на східний та західний простір, але і визначала характер взаємовідносин степових культур та культур, які прилягали з півночі та заходу.

Для досконалого вивчення різноманітних історичних проблем стосовно історії Степового Побужжя важливим залишається питання щодо методології дослідження даного регіону. Беручи до уваги, що в науковій літературі ще немає єдиної точки зору щодо визначення поняття «методологія», я виходила з того, що вивчення минулого – це система підходів та принципів дослідження історичного процесу.

Важливою складовою методології є питання про підходи, методи вивчення історії. Останнім часом все більшого застосування в історичній науці

набуває цивілізаційний підхід, який зорієнтований на сприйняття історичного поступу як багатовимірного поліцентричного процесу в рамках єдиної людської цивілізації, враховує широке коло чинників, які впливають на світовий історичний поступ, спростовує існування «розвитку людства» у розумінні просування від простого до вищого, складного. Застосування цивілізаційного підходу доречне у разі наскрізного аналізу історичного буття. Такого, як розгляду становища населення Степового Побужжя на перетині епох: кінця бронзової – початку ранньої залізної доби, яка охопила в Східній Європі другу половину II – початок I тисячоліття до н.е. Адже Степове Побужжя виступало в якості магістрального шляху для степових культур в світ передових цивілізацій давньої ойкумени, що був важливою ланкою культур пізньої бронзи центральноєвропейського, балкано-дунайського та малоазійського ареалів.

Методологічні основи дослідження базуються на двох фундаментальних принципах – історизму і об'єктивності. Принцип історизму передбачає реалізацію прагнень дослідника через усвідомлення сутності періоду, що вивчається, показ процесів подій з погляду сучасників, а також їх оцінку з точки зору законів і традицій того часу. Принцип об'єктивності вимагає відтворення минулого неупереджено, без кон'юнктурних перекручень, без «виправлень» колишніх подій для доказу власних суб'єктивних наукових позицій.

На принципах історизму та об'єктивності ґрунтуються принципи системності та комплексності. Їх поєднання зумовлено необхідністю, з одного боку, детального та поглибленого, тобто диференційованого, вивчення окремих явищ, процесів, з іншого – їх узагальненого та цілісного висвітлення.

Автором використано такі методи досліджень: діалектичний, історико-порівняльний, актуалізацій, статистичний, кількісний, метод періодизації.

Застосування діалектичного методу полягає у висвітленні подій, явищ та їх наслідків у русі, протиріччях, взаємовпливах та причинно-наслідкових зв'язках, з урахуванням обставин того часу [1].

Значення історико-порівняльного методу полягає в тому, що дає змогу дослідити відмінності епох пізньої бронзи та раннього залізного віку,

сабатинівської та білозерської культур, землеробського та скотарського способу виробництва, що були в II – I тис. до н.е. на території Степового Побужжя.

Метод актуалізації допомагає використовувати отримані знання, результати і висновки в практичній діяльності. Цей метод дає можливість висувати наукові прогнози і практичні рекомендації на основі «уроків історії». Дослідження давньої історії Степового Побужжя дає можливість визначити місце України в загальноісторичному просторі.

У роботі було застосовано статистичний метод, як найбільш доцільний і економний для групування цифрового матеріалу.

Процес математизації історії поступово набирає обертів. У цьому його досягнення стали можливими перш за все завдяки широкому використанню електронно-обчислювальної техніки. Стрімке «вторгнення» математики в історію не є процесом випадковим. Воно обумовлене закономірностями розвитку самої історичної науки. Ґрунтовне вивчення внутрішнього механізму суспільного життя вже не може обмежуватися загальними, лише приблизними оцінками тих чи інших подій, фактів, явищ, процесів. У підвалинах використання кількісних методів акумулюються проблеми, покликані до життя безпосередньо історичною наукою та зумовлені логікою її розвитку. Математизація історії ставить за мету підвищення точності історичного дослідження, доказовості його головних положень та висновків, тобто збільшення можливостей науки у відтворенні минулого, його об'єктивного змісту [2].

Створення періодизації є одним з найперших джерелознавчих завдань при систематизації будь-якого археологічного матеріалу. Вона завершує типологічне вивчення окремих категорій дослідженого матеріалу та виступає базою для наступних історичних реконструкцій. Розподіл яких-небудь об'єктів у часі дозволяє створювати структурно-генетичні схеми й інтерпретації, засновані на конкретному історико-археологічному матеріалі.

Перші спроби розподілу матеріалів епохи бронзи були початі Д. Самоквасовим [3], А.Бобринським [4], Н.Бранденбургом [5], але виявилися

невдалими, оскільки за основу систематизації бралися одиничні, випадкові ознаки.

В. Городцов першим поставив на справді наукову основу періодизаційні розробки за матеріалами пізньої бронзи. Крім застосування стратиграфічного методу, Городцовим була використана типологія форм похоронного обряду й інвентарю. Взаємна кореляція їхніх результатів дала схему, що майже без змін проіснувала ціле століття [6, 7].

Довголіття городцівської періодизації епохи бронзи обумовило те, що всі три складові (стратиграфія, похоронний обряд та інвентар) не суперечили один одному. Однак згодом, такі протиріччя стали з'являтися.

В. Городцов правильно вловив у своїй схемі послідовність піків розквіту трьох етнічних груп населення, що співіснували на території України, та й у цілому, у Північному Причорномор'ї в ямно-катакомбний час. Дозвіл сучасних протиріч у побудові періодизації ранньої й середньої бронзи степової частини України досягається завдяки використанню станово-кастової моделі. Ідея станово-кастової системи може бути продуктивною й для східних областей катакомбної спільності. Щось подібне реконструює А.Синюк для Середнього Дону [8]. Елементи кастової системи можна простежити у черняхівській культурі та у хазарському суспільстві [9]. Дисонанс між даними стратиграфії й результатами аналізу похоронного обряду й інвентарю може служити індикатором наявності в даному конкретному суспільстві кастової системи.

Вказана ідея є важливою для дослідження населення Степового Побужжя в епоху пізньої бронзи – раннього залізного віку.

Таким чином, для сучасної української науки вказані методи є актуальними, оскільки диктують розробку такої моделі історії, яка б розумно поєднувала етносоціальний і універсалістський підходи до минулого. Завдання полягає у тому, щоб загальнолюдські цінності і здобутки перенести на національний ґрунт, а національні досягнення і традиції нерозривно пов'язати з поступовими течіями загальнолюдського життя.

Література:

1. Нікольський В.М. Репресивна діяльність органів державної безпеки СРСР в Україні (кінець 1920-х – 1950-ті рр.). Історико-статистичне дослідження. – Донецьк: ДНУ, 2003. – С.42.
2. Котляр Ю.В. Методико-методологічні основи дослідження непу на Півдні України // Матеріали II Міжвузівської науково-практичної конференції «Науковий потенціал вищої школи». – Миколаїв: КП МОД, 2006. – С.38.
3. Самоквасов Д.Я. Основания хронологической классификации и каталог коллекций древностей. – Варшава, 1892. - 101 с.
4. Бобринский А.А. Курганы и случайные находки близ местечка Смела. - СПб., 1901. - Т.3. – 174 с.
5. Бранденбург Н.Е. Журнал раскопок 1888-1902 гг. - СПб., 1908. - 220с.
6. Городцов В.А. Результаты археологических исследований в Изюмском уезде Харьковской губернии 1901 г. // Тр. XII АС. - Т.1. - М., 1905. - С.174-225.
7. Городцов В.А. Результаты археологических исследований в Бахмутском уезде Екатеринославской губернии 1905 г. // Тр. XIII АС. - Т.1. - М., 1907. - С.211-365.
8. Синюк А.Т. Бронзовый век бассейна Дона. – Воронеж, 1996.
9. Пустовалов С.Ж.. Историко-этнографическая модель сословно-кастовой системы и ее роль в развитии народов Северного Причерноморья // Интеграция археологических и этнографических исследований. - Владивосток-Омск, 2006. - С.40-41.